

ภาพ

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเมืองดวง

สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

บ้านเมืองดวง¹ เป็นชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปใช้เรียกหมู่บ้านหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ของตำบลดวงเหนือ ซึ่งเป็นตำบลที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นที่ 2 ของอำเภอคอยสะแกก จังหวัด เชียงใหม่ อาณาเขตของหมู่บ้านเมืองดวงมีดังนี้

- ทิศเหนือ จดบ้านช่างน้ำ บ้านเมืองวะ บ้านคอง
- ทิศตะวันออก จดตำบลเชิงคอย
- ทิศตะวันตก จดตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย
- ทิศใต้ จดถนนเชียงใหม่ - คอยสะแกก

ภูมิประเทศของหมู่บ้านเมืองดวงเป็นที่ราบกว้าง แม้จะไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ อยู่ในบริเวณหมู่บ้าน แต่ก็มีลำเหมืองแฉหลายซึ่งเป็นลำเหมืองเก่าที่ชาวบ้านขุดใช้เองกับ ลำเหมืองชลประทานเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้สามารถเพาะปลูกพืชไร่เป็นได้อย่างดี ดังนั้น ที่ดินลอมรอบหมู่บ้านจึงอยู่ในรูปของทุ่งนาที่ทำการผลิตเพื่อบริโภคและเป็นรายได้เลี้ยงชีพของ ชาวบ้านตลอดปี ในบริเวณหมู่บ้านนั้นร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้นมีประเภทต่าง ๆ ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ต้นหมากและมะพร้าว นอกจากนี้ก็มีไม้ผลอื่น ๆ ที่ไว้บริโภคในครัวเรือนและเป็นรายได้พิเศษ ของชาวบ้าน

¹ คำว่าดวงนี้ ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาใช้เรียกสัตว์ในจินตนาการที่มีรูปร่าง คล้ายมังกรและนาค มีเขา หูยาว เขา และเกล็ดที่สวยงาม มักปรากฏตัวเด่นชัดของฟ้า เวลาฟ้าแลบ ถือว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2, หน้า 255 และสัมภาษณ์พ่อนานจู้ ชัยมงคล)

๑๗๑๐๗
 ทรัพย์สินของหมู่บ้านเมืองหลวงนี้ไม่ใช่ของป่าหรือแร่ธาตุที่มีค่า หาก
 แต่เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ที่ชาวบ้านใช้หยาดเหงื่อแรงงานของตนเข้าไถหว่านและเก็บเกี่ยว
 จนเป็นเงินเป็นทองขึ้นมา ผลิตผลของหมู่บ้านก็เช่น ข้าว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ยาสูบ พริก
 พัก ฯลฯ

เส้นทางคมนาคมเข้าสู่หมู่บ้านเมืองหลวงเป็นถนนสายเล็ก แยกจากถนนสาย
 เชียงใหม่ - คอยสะเก็ด ภายในหมู่บ้านมีถนน 2 สายคือ ถนนลาดยางผ่านหน้าวัดศรีมุงเมือง
 จนถึงทางแยกเข้าสู่หมู่บ้านเมืองวะจึงเป็นถนนดินลูกรัง ถนนสายที่ 2 ผ่านหลังวัดเป็นถนนดิน
 ลูกรังกู่ขนานไปกับลำเหมืองแม่ลาย เป็นเส้นทางคึกคักภายในหมู่บ้านและมีซอยเล็ก ๆ อีก
 หลายซอย

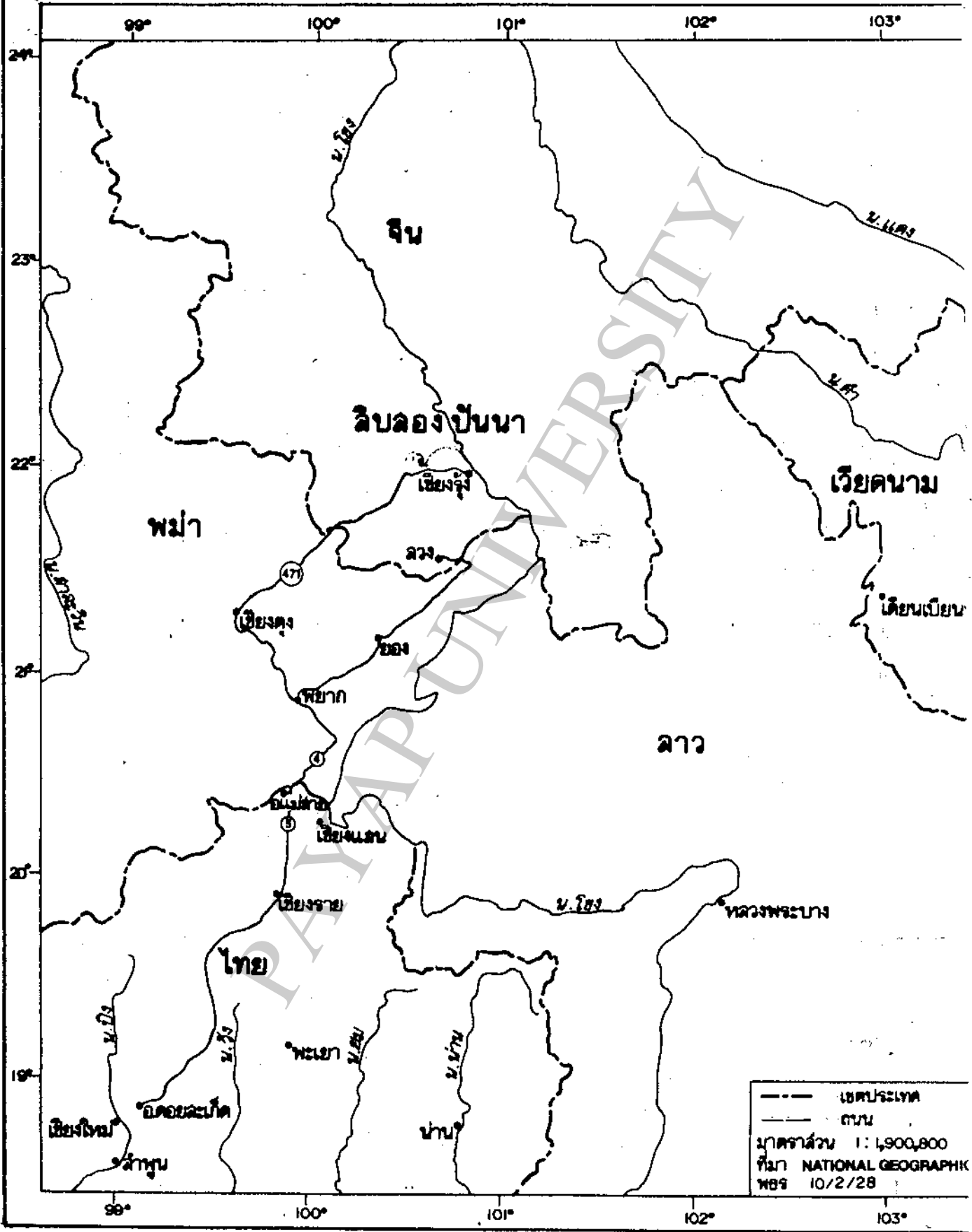
ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

ภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่เรียงราย 2 ฝั่ง แนวลำเหมืองแม่ลาย
 มีการเรียกชื่อกลุ่มบ้านต่าง ๆ ดังนี้ เริ่มจากด้านตะวันตกของเหมืองแม่ลายมี บ้านเวียง
 บ้านหลวง บ้านพอเขากำ บ้านกิ้ว บ้านกอมะดี ส่วนด้านตะวันออกของลำเหมืองมี บ้าน
 ใหม่หลายหน้า บ้านหลวง บ้านกิ้ว บ้านนาเกียง บ้านนาลาว¹ เป็นการเรียกรวมกลุ่มย่อย
 ห้างนี้อาจเป็นเพราะสมัยก่อนการตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจาย แต่ละหลังอยู่ห่างกัน จึงมีการ
 เรียกชื่อให้ชัดเจนลงไป เช่น บ้านเวียงนั้นมีประวัติเล่าว่าเป็นเวียงเก่าของพระเจ้า
 สามฝั่งแกน ส่วนบ้านหลวงนั้นเป็นบ้านที่เริ่มตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นแห่งแรก และเป็นศูนย์กลางของ
 หมู่บ้าน²

¹ สัมภาษณ์ พ่ออุบลสาม บัวเย็น อายุ 91 ปี บ้านเลขที่ ๑๐6 หมู่ 4 ต. ลวงเหนือ
 อ. คอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ โดย อาจารย์ยรรธนาพร เศรษฐกุล

² สัมภาษณ์ แม่ต้นคำ วรธพันธ์ อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 130 หมู่ 4
 ต. ลวงเหนือ อ. คอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ โดย อาจารย์ยรรธนาพร เศรษฐกุล และ
 อาจารย์ชวลีพร วิมุกตานนท์

แผนที่แสดงดินแดนลี้ลับล่องปันนาและบริเวณใกล้เคียง

ประชากรและภูมิหลัง

ชาวบ้านเมืองหลวงเป็นชาวไทลื้อ (Lu, Lue, Lü) ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน จีนเรียกชาวไทลื้อว่า Pai - i หรือ Shui - Pai - i¹

แคว้นสิบสองปันนามีพื้นที่ประมาณ 6,000 ตารางไมล์ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 21° 31' และ 22° 30' เหนือ และลองจิจูดที่ 100° - 101° 30' ตะวันออกทางใต้ติดต่อกับแคว้นหงสาและหลวงน้ำหาของประเทศลาว ทางตะวันตกเฉียงใต้จรดดินแดนเมืองเชียงตุงและแคว้นไทยใหญ่ของพม่า ภูมิประเทศโดยทั่วไปคล้ายภาคเหนือของไทยและลาวมาก เป็นภูเขาเตี้ย ๆ สลับกับที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งเป็นบริเวณที่ชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ ไม่ปรากฏว่าชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาเลยไม่ว่าจะอพยพไปอยู่ในดินแดนใดก็ตามจนกลายเป็นแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อว่าจะต้องอยู่บนที่ราบเสมอ² ทำให้สะดวกในการติดต่อและมีการรวมตัวทางการเมืองที่มั่นคง แคว้นสิบสองปันนาประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ ดังนี้ คือ ฝ่ายตะวันตกของแม่น้ำโขงมี เมืองเชียงรุ่ง เมืองจำเมืองแซ่ เมืองลู่ เมืองออง เมืองหลวง เมืองหน (เมืองหนุ) เมืองพาน (เมืองปาน) เชียงเจียง (เชียงเจิง) เมืองราย (เมืองฮาย) เมืองงาค เชียงลือ เมืองบาง เมืองอาง สลึงเหนือ เมืองขาง ฝ่ายตะวันออกของแม่น้ำโขงมี เมืองล่า เมืองขาน เมืองฮิง เมืองบาง เมืองลา เมืองวัง เมืองพง เมืองทวน (น่าจะเป็นเมืองทวน) เมืองมาง เชียงทอง อีปาง อีงู เมืองอุเหนือ และเมืองอุใต้³ เมืองหลวงคือ เชียงรุ่งหรือเจียงฮู่ง จีนเรียก เซลลี่ (Ch'eli)

¹ Lebar, Frank, et al., Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia (New Haven : HRAF, 1964), p. 206.

² เป็นแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยโดยทั่วไปด้วย

³ สุกจินต์ วงษ์เทศ, คนไทยไม่เคยมาจากไหน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, 2527), หน้า 119.

107

แต่โดยทั่วไปเรียกว่า เชียงรุ่ง แม่น้ำสำคัญคือ แม่น้ำโขง ชาวไทลื้อเรียกว่า "น้ำของ"
จีนเรียกว่า แม่น้ำฉานซาง

คำว่าสิบสองปันนา ไม่ได้หมายถึงเมือง 12 เมือง แต่หมายถึงพื้นที่นาหลาย ๆ
เมืองรวมกันเข้าเป็น 1 ปันนา จำนวนรวมทั้งหมด 12 ปันนา ตามตำนานเมืองลื้อกล่าวว่า
เมื่อ จ.ศ. 932 ตรงกับ พ.ศ. 2113 ท้าวเมืองอินทร์ พระเจ้าแผ่นดินเมืองลื้อได้แบ่ง
หัวเมืองต่าง ๆ รวม 30 เมืองเป็น 12 กลุ่ม เพื่อความสะดวกในการเก็บภาษี¹

ในทางการเมือง แคว้นสิบสองปันนาเคยยอมรับอำนาจของจีน พม่า และไทย
จนถูกเรียกว่าดินแดน "สามฝั่งผ้า" ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ถือ
เป็นดินแดนปกครองตนเองเรียกว่า "Xishuang Banna Dai Autonomous
Prefecture"

การที่มีความใกล้ชิดของภูมิศาสตร์กับจีนทำให้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีน
มาก แต่ชาวไทลื้อยังมีวิถีความเป็นอยู่แบบไทยอยู่มาก เช่น การรับประทานอาหารหลัก
ของชาวไทลื้อ คือข้าวเหนียว กับชาวนั้นมีรสชาติต่างจากของจีนคล้ายมาทางอาหารไทยและ
ลาว มีกับข้าวที่นิยมในภาคเหนือของไทย เช่น ลาบ ลู น้ำพริกต่าง ๆ การแต่งกายนิยม
โหลกศีรษะทั้งผู้หญิง และผู้ชาย ผู้ชายสวมกางเกงโย่งกนใหญ่ ชาใหญ่ เสื้อสีคราม ผู้หญิงนุ่ง
ผ้าถุงลายขวาง (ซิ่นก่าน) มีวีรสตรีค่าแคงและชาว เจาะรูหูใส่ลาน แม้ปัจจุบันจะรับวัฒนธรรม
ตะวันตกบ้าง แต่ก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เดิมชาวไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาคือพุทธศาสนา
นิกายหินยาน เดิมมีความศรัทธาในศาสนาอย่างลึกซึ้ง ชาวบ้านนิยมทำบุญกันมาก ในรอบปีมี
พิธีกรรมทางศาสนาแทบทุกเดือน ตามประเพณีดั้งเดิมเด็กชายชาวไทลื้อต้องบวชเรียนอย่างน้อย

¹ สัจจิตต์ วงษ์เทศ, คนไทยไม่ได้มาจากไหน หน้า 116 อ้างจาก
บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ สิบสองปันนา เล่ม 1 หน้า 26

1 ครั้ง บางคนบวชถึง 2 - 3 ครั้ง เพราะเชื่อว่าได้กุศลมากและสามารถแบ่งส่วนกุศลนี้ไปให้พ่อแม่และผู้มีพระคุณได้ นอกจากมีบทบาททางศาสนาแล้ว วัชยังเป็นผู้ศูนย์กลางทางวิชาการและคาถาอาคมต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์และฆราวาสเป็นผู้สอนให้ แต่ภายหลังเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ และมีการปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลได้พยายามให้คนเล็กน้อยถือศาสนา ทำให้ชาวไทลื้อรุ่นหลัง ๆ ไม่ได้รับถ่ายทอดความเชื่อทางพุทธศาสนาว่าดีว่าารามถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ลานวัชใช้ตากข้าว เลี้ยงสัตว์ พักผ่อน และทำประโยชน์อื่น ๆ พระสงฆ์ถูกไล่ออกมาทำงานเช่นเดียวกับฆราวาสทั่วไป ปัจจุบันรัฐบาลจีนยอนคลายความเข้มงวดทางศาสนาลง ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาจึงเริ่มรื้อฟื้นพุทธศาสนาขึ้นมาอีก¹ ความคู่ไปกับพุทธศาสนาคือความเชื่อเรื่องผี ซุก และไสยศาสตร์ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ในหมู่บ้านมีลานกว้างเป็นที่ตั้งของศาลผีบ้าน เป็นเรือนไม้ขนาดเล็กตั้งอยู่บนเสาไม้ คงใช้เป็นเป็นที่ชุมนุมเลี้ยงผีของคนในหมู่บ้าน

ภาษาเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทลื้อ ภาษาไทลื้อนั้นมีความคล้ายคลึงกับภาษาไทอื่น ๆ เช่น ไทวน ไทเขิน และไทเหนือ ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนต่างกันตรงสำเนียงเท่านั้น ชาวไทกาง ๆ เหล่านี้สามารถสื่อความเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี นายแพทย์คัมบลิว ซี คอคคัก ซึ่งเดินทางไปสิบสองปันนาในปี 1923 ได้บันทึกไว้ว่า "ภาษาตัวหนังสือและคำพูดของไทลื้อ เป็นชนิดเดียวกับคนพื้นเมืองในเชียงใหม่ของไท เว้นแต่เสียงภาษาแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยพูดหรือรู้ความกันได้"²

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่าง ๆ ในสิบสองปันนากับอาณาจักรล้านนา¹ ปรากฏอยู่เสมอในตำนาน พงศาวดาร และเอกสารโบราณอื่น มีการแต่งงานระหว่างเชื้อสายของเจ้าเมือง เช่น พระยาลาวเมง เจ้าเมืองเงินยาง กับนางอ้วมิงจอมเมือง หรือ

¹ สุมิตร บิทธิพันธ์ "คนไทยในสิบสองปันนา" วารสารธรรมศาสตร์ 12 : 1 (มี.ค. 26), หน้า 127.

² คอกเตอร์วิลเลียม คลิฟตัน ค็อกคัก, ชนชาติไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520), หน้า 111.

107

นางเทพคำขยาย พระราชธิดาท้าวรุ่งแกนชาย เจ้าเมืองเชียงรุ่ง ทางด้านการเมืองนั้น
ปรากฏหลักฐานว่าพระยามังรายได้ขยายอำนาจขึ้นไปถึงสิบสองปันนา รวมเข้าอยู่ในพระราช-
อาณาเขตของพระองค์¹ กลายเป็นแบบอย่างมาถึงสมัยของพระเจ้ากาวิละ ซึ่งมุ่งที่จะ
"...แบ่งบ้านเมือง.....ให้ก้านกุงรุ่งเรือง เป็นคังเช่น พระมังรายเจ้าอันไค้แตงไว้
นั้น..."²

¹ ครอบคลุมยจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย 7 จังหวัด คือ เชียงใหม่
ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน เชียงราย และพะเยา ซึ่งเคยรวมเป็นอาณาจักรที่มีความรุ่งเรือง
มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18.

² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี,
ตำนานฟ้าเมืองเชียงใหม่, หน้า 116.

๓๐.

ประวัติการตั้งหมู่บ้านเมืองหลวง

การตั้งหมู่บ้านหรือชุมชนของชนเผ่าไทต่าง ๆ ในเชียงใหม่และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ นั้น นักวิชาการส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า เป็นไปตามนโยบาย "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง"¹ ของพระเจ้ากาวิละ โดยในสมัยนั้นพระองค์ได้ส่งกองทัพล้านนาออกไปเกลี้ยกล่อมและกวาดต้อนไพร่พลจากเมืองต่าง ๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2347 นั้น พระยาอุปราชธรรมลังกา ยกกองทัพไปตีเมืองของท้าวไถลื้อ และไทเขินต่าง ๆ เช่น เมืองยอบบ้านยู เมืองหลวย เมืองกาย เมืองเลย เมืองเชียงขวาง เมืองวะ เมืองหลวง เมืองหุบ เมืองแจ เมืองฮาย เมืองเชียงเจิง เมืองหาดอ เมืองพาน เมืองมา เมืองลา เมืองวัง เมืองนาง เมืองขวาง เมืองถาด เมืองขวาง และเมืองสูง² กวาดต้อนไพร่พลมาไว้ที่บ้านเมือง แยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานในท้องที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเมือง อำเภอสันทราย อำเภอ - คอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง ของจังหวัดเชียงใหม่ และท้องที่จังหวัดใกล้เคียงโดยชุมชน เหล่านั้นยังคงรักษาชื่อบ้านเดิมของตนเอาไว้³

ปรากฏว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อที่บ้านเมืองหลวง ตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอกุบสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อมูลเพิ่มเติมที่ไม่เป็นไปตามข้อสรุปดังกล่าว ชาวบ้านเมืองหลวงเล่าสืบต่อกันมาว่า บรรพบุรุษของชาวบ้านเมืองหลวงอพยพมาจากแคว้น - สิบสองปันนา ทางทิศตะวันตก ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากบ้านเมือง ล่องน้ำ¹³

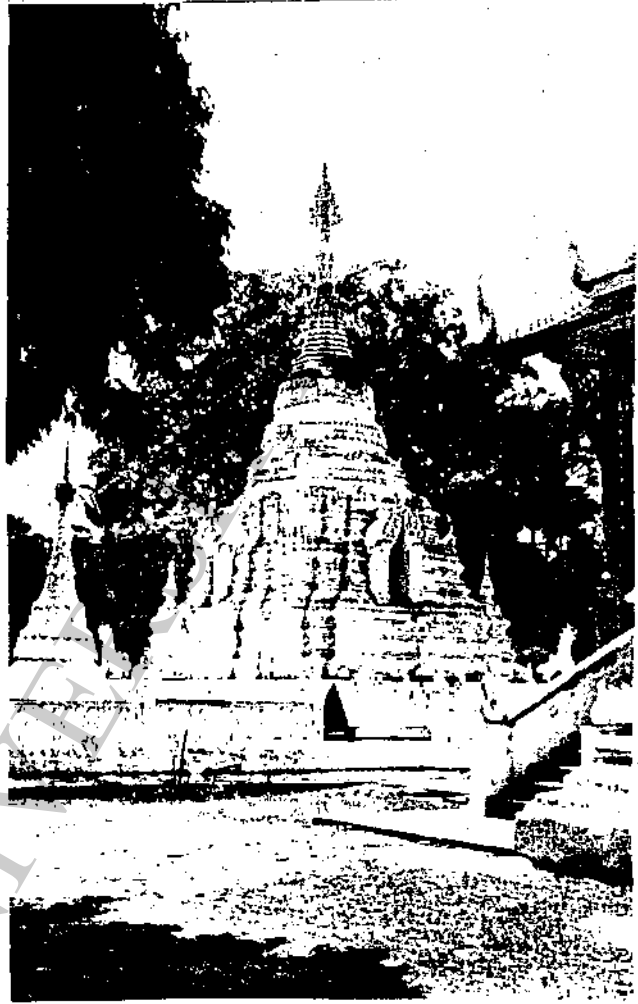
¹ โกรสีห์ นิมมานเหมินทร์, "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" หนังสือ เศรษฐกิจรายเดือน โกรสีห์ นิมมานเหมินทร์ (กรุงเทพฯ : ไตรรงค์การพิมพ์, 2524), หน้า 221.

² ลวง ไชยสิทธิ์, ประชุมตำนานลานนาไทย (กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2514), หน้า 484.

³ ลวง ไชยสิทธิ์, ไทยวน - คนเมือง (กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2512), หน้า 186.

ในวัดศรีมุงเมือง มี

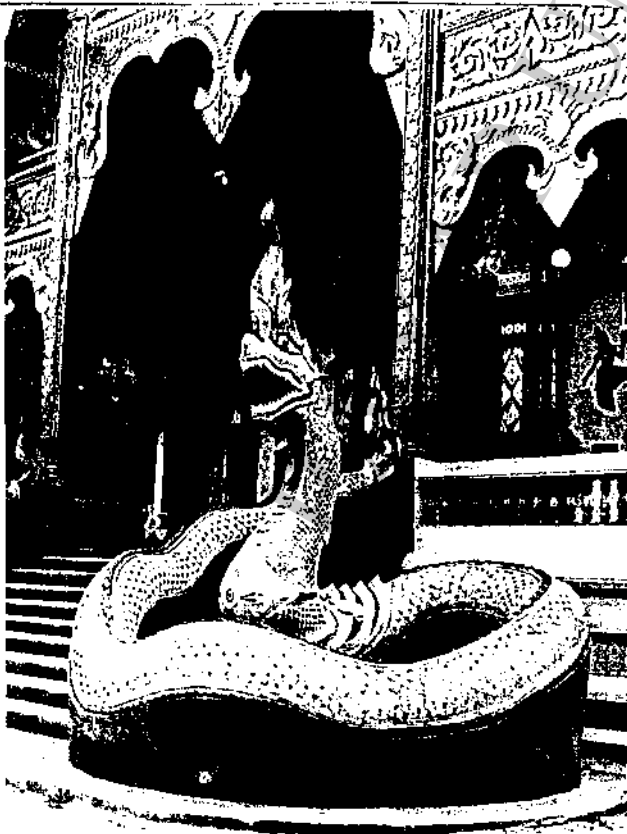
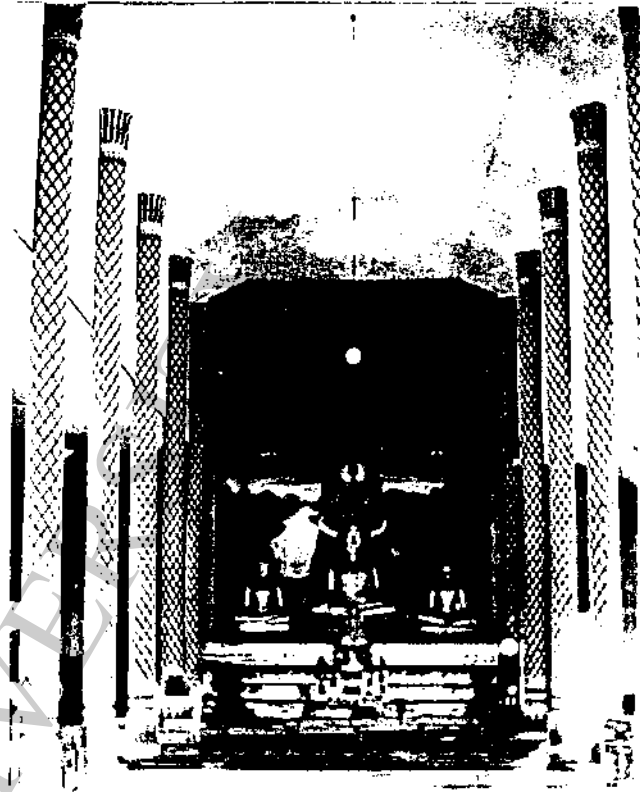
เจดีย์แบบพม่า

และวิหารหลังใหญ่ที่มีศิลปกรรม
แบบใหม่อยู่มาก

ภาพจาก

ภายในวัดศรีมุงเมือง ภาพจิตรกรรม
ฝาผนังหลังพระประธาน และรอบ ๆ
วิหาร เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังใน
แนวใหม่ ที่ไม่เหลือร่องรอยแบบเก่า
ไว้เลย เขาแต่ละต้นและรูปนาคที่พันไต่
ทางเข้าวิหารมีลักษณะรูปแบบและลาย
ปูนปั้นแบบใหม่

เนื่องจากวัดศรีมุงเมืองเป็นวัดประจำ
หมู่บ้านเพียงวัดเดียว และได้รับการ
ปรับปรุงดูแลเอาใจใส่จากศรัทธาอย่างถึง
และสม่ำเสมอ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไป
จากเดิมมาก

ตกอยู่ในสภาวะศึกสงคราม ไม่อาจห้ามหาถิ่นเป็นปกติสุขได้¹ ระยะเวลาที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน หรือ "วันตั้งบ้าน" ชาวบ้านจารึกไว้ที่เสาหลักบ้านที่เพิ่งสร้างเพิ่มเติมใหม่ คือ วันเสาร์ที่ 3 เมษายน พ.ศ. 1932 ดังนั้นชาวบ้านยึดถือวันเสาร์ว่าเป็นวันดี เป็นธรรมเนียมของหมู่บ้านว่าจะไม่ทำสิ่งที่ไม่เป็นมงคลในวันเสาร์ เช่น ไม่เสียดขว่นเสาร์² ต่อหน้า 19 ลข.

ศักราชที่มาตั้งบ้านนั้นอยู่ในระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา (พ.ศ. 1931 - 1954) กษัตริย์พระองค์ที่ 10 ของราชวงศ์มังราย ทรงกวาดต้อนโยนกได้กล่าวถึง กษัตริย์พระเจ้าแสนเมืองมาและพระมหาลีเสด็จประพาสหัวเมืองต่าง ๆ ถึงสิบสองปันนา เป็นเวลาถึง 7 เดือน ขณะที่เสด็จกลับมาถึงพินนาฝั่งแกนได้ประสูติพระโอรสจึงขนานพระนามว่า เจ้าสามฝั่งแกนตามสถานที่ประสูติ³ ต่อมาเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 1954 ทรงโปรดให้สร้างวัดขึ้นที่พินนาฝั่งแกน เรียกว่าวัดหิ่งหรือวัดบูรณัน เป็นวัดใหญ่ในตำบลฝั่งแกน ยิ่งกว่านั้นยังให้ทำถ้ำปลา ค่าสวยสำหรับพระสงฆ์ในที่ต่าง ๆ ไปขึ้นแก่วัดบูรณันเพียงวัดเดียว ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่พระสงฆ์อื่นเป็นอันมาก⁴ วัดบูรณันนี้ต่อมาเรียกว่าวัดศรีเมือง เป็นวัดประจำหมู่บ้านเมืองหลวง ภายในวัดมีเจดีย์ 9 องค์ สร้างเป็นพุทธบูชา โดยพระเจ้าสามฝั่งแกน⁵

¹ เป็นข้อมูลที่ชาวบ้านทราบกันโดยทั่วไป มักกล่าวว่าอพยพมาจาก "เมืองเหนือ" แคร่บุที่ตั้งไม่ถูก เอาไปสับสนกับเชียงตุงและรัฐชานของพม่า

² สัมภาษณ์ พอลกานัน บุดทอง ใบสุชินธ์ บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ที่ 4 ต. ลวงเหนือ อ. คอยสะแกก จ. เชียงใหม่

³ พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา; 2515), หน้า 307.

⁴ ลวงวน โชติสุขรัตน์, ตำนานเมืองเหนือ (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2505), หน้า 378.

⁵ สัมภาษณ์ กานัน บุดทอง ใบสุชินธ์

เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและอาจเกี่ยวข้องกับการอพยพของชาวไทลื้อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในล้านนาอีก 2 เหตุการณ์คือ สงครามกับฮ่อในรัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน¹ และการยกทัพไปที่ลี้สองปันนาในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช สงครามกับฮ่อในรัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกนเกิดจากพระยาอูลุมฟ้า เมืองแสหลวง² ส่งคนมาทวงบรรณาการ เป็นส่วยข้าวจำนวนสองหมื่นหาบจากอาณาจักรล้านนา พระเจ้าสามฝั่งแกนทรงปฏิเสธไม่ยอมส่งให้ อ้างว่าธรรมเนียมดังกล่าวถูกยกเลิกไปตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้ากือนาแล้ว พระยาอูลุมฟ้าจึงส่งกองทัพมาโจมตีเมืองเชียงใหม่ โดยตั้งทัพอยู่ที่เมืองเชียงรุ่งลี้สองปันนา การรบพุ่งยึกเข้ามาเป็นเวลาถึง 3 ปี สร้างความเดือนร้อนให้กับประชาชนที่ถูกเกณฑ์แรงงานและเสบียง จนถึงกับ "ไพร่พลเมืองแตกฉานออกไปอยู่ป่าอยู่เถื่อน ไม่เป็นบ้านเป็นเมือง"³ ในที่สุดพระเจ้าสามฝั่งแกนส่งกองทัพล้านนารุกเข้าโจมตีกองทัพฮ่อที่เมืองของ ฮอพายแพถอยหนีจนถึงลี้สองปันนา

การยกทัพไปที่ลี้สองปันนาของพระเจ้าติโลกราช ในปี พ.ศ. 1998 นั้น พระองค์ทรงยกทัพหลวงไปเมืองเชียงรุ่ง ที่ไค้เมืองขุน เมืองหลวง แล้วก็ถอยกลับ ปีต่อไปยกไปที่ไค้เมืองวัง บ้านแจ้⁴

เมื่อประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยใช้หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานประวัติศาสตร์จากเอกสารและคำบอกเล่าแล้ว สรุปได้ว่า ในปีพุทธศตวรรษที่ 20 นั้น บ้านเมืองหลวงและบริเวณใกล้เคียงมีชุมชนอยู่แล้ว เรียกว่า พันนาฝั่งแกน ในบริเวณ

¹ เหตุการณ์นี้คุกราชสืบสน พงศาวดารโยนกระบุว่าปี พ.ศ. 1905 - 1908 แต่ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุว่า พ.ศ. 1943 - 1946 ทั้งสองช่วงเวลาไม่ได้อยู่ในรัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ซึ่งครองราชย์ พ.ศ. 1954 - 1985

² คือเมืองคาลิฟูในมณฑลยูนนาน

³ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่,

⁴ พระยาประชาภิจักรจักร์, พงศาวดารโยนก, หน้า 330.

PAYAP UNIVERSITY

หมู่บ้านเมืองหลวงปัจจุบัน ห่างจากวัดศรีมุงเมืองประมาณ 5 - 600 เมตร เป็นบริเวณเนินดิน
กว้าง มีคูน้ำเล็ก ๆ และคันดินล้อมรอบ สมัยก่อนเป็นคังไม้สี่เสียดชาวบ้านเรียกว่า เวียงเก่า
หรือคังเวียงแก่น บริเวณนี้ดูจากแผนที่ทางอากาศจะเป็นเนินดินสูงขึ้นมา มีต้นไม้ครึ้มและที่นา
ล่งเตกคือ มีทางเดินอ้อมทั้ง ๆ ที่สามารถเดินคัดตรงผ่านไค้เลย เหมือนกับว่าชาวบ้านไม่กล้า
ที่จะลวงลำเขาไป เพราะมีความเชื่อถือหรือกลัวเกรงอยู่ ชาวบ้านที่มาทำนาเคยขุดไค้
กลองยาสูบ พระ และมีเศษอิฐอยู่บาง¹ มีเศษถ้วยชามที่ชาวบ้านเก็บไค้ ซึ่งเมื่อนำไปให้
ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเครื่องถ้วยภาคเหนือ คือ อาจารย์จอห์น ซี ซอว์ คูแล้ว ก็ถึงความเห็นว่ามี
น้ำเคลือบแบบเดียวกับที่พบที่เวียงท่ากาน ซึ่งอาจจะเป็นเครื่องถ้วยสมัยทริภุไชย² เชื่อกันว่า
นี่เป็นเวียงของพระเจ้าสุทนต์มั่งแกนนายมาจากบริเวณวัดศรีมุงเมือง ดังนั้นจึงมีความยำเกรง
สถานที่ เลาลือกันว่าเจ้าที่แรงมักทำให้ผู้ใหญ่ที่กล้าเขาไปเจ็บป่วย ต้องทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่
โดยเฉพาะบริเวณเนินดินที่มีต้นไม้ใหญ่ใกล้ห่ามเลี้ยงหมูของพ่อหนานจู้ รัชมรงค์ นั้น ชาวบ้าน
เชื่อว่ามีผีเจ้าที่มักปรากฏเป็นแสงเรือง ๆ ในวันพระ³ ขอบเขตของคังเวียงแก่นนี้เลยเข้าไป
ในเขตตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ด้วย

จากภาพถ่ายทางอากาศของบริเวณนี้⁴ จะปรากฏเห็นคันดินเป็นรูปโค้งเรียบ
อย่างสวยงาม และเป็นทางขวางทางจากรอยคันนาหรือทางนำขรรคมคา ในการสำรวจพื้นที่

¹ สัมภาษณ์ คุณครูวิชา ใบสุพันธ์ บ้านเลขที่ 44/1 หมู่ที่ 4 ต. ลวงเหนือ
อ. คอยสะแกก จ. เชียงใหม่ โดย อาจารย์รัตนพร เสงระกุล

² สัมภาษณ์ นายสอง บุญช่างเผือก อายุ 48 ปี

³ อาจารย์จอห์น ซี ซอว์, ที่ปรึกษาโครงการศึกษาเครื่องปั้นดินเผา และเป็น
อาจารย์พิเศษ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁴ ภาพถ่ายทางอากาศของเวียงแก่นนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จาก
ผ.ศ. ดร. นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย-
เชียงใหม่ นอกจากนี้อาจารย์ยังกรุณาให้ความรู้ ความเห็น และขอสนับสนุนที่นาสนใจเกี่ยวกับ
เวียงเก่าแห่งนี้ คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์มา ณ โอกาสนี้

ทงไม้สีเสียดที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเวียงเก่า

คันดินที่สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเวียงเก่า สูงประมาณ 2 เมตร

กำแพงชั้นนอก

บริเวณที่พบเศษเครื่องถ้วยและเศษอิฐ

คิงกล่าวพบว่า มีคันดินสูงประมาณ 2 เมตร เป็นระดับเดียวกันกับเวียงสวนดอก ทางตะวันออก มีร่องรอยเหมือนเป็นกำแพง 2 ชั้น แบบเวียงเจ็คลิน ทางด้านใต้ของเมืองมีทางน้ำเก่าของแม่กวัง ซึ่งสอดคล้องกับคตินิยมในการตั้งเมืองสมัยก่อนที่ไ้แม่น้ำเป็นคูเมืองธรรมชาติ ขนาดของเวียงแกนนี้นี้กว้างยาวประมาณ 6 - 700 เมตร ขนาดคิงกล่าวเป็นขนาดของเมืองโบราณทั่ว ๆ ไป เช่น เมืองพรวังหิน¹ ส่วนรูปร่างของเวียงแกนนี้นี้เป็นรูปคล้ายเม็ดถั่ว

ผ.ศ. ดร. นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ ให้ความเห็นว่าเป็นลักษณะแบบเดียวกับเมืองเก่า ๆ ของพวกชาวพื้นเมืองเดิม เช่น พวกลัวะ มักสร้างเมืองที่ไม่มีรูปร่างแน่นอน ภายหลังเมื่อคนไทเข้ามาตั้งเมืองจึงมาสร้างหรือปรับปรุงเป็นรูปเรขาคณิต เช่น กลม หรือ สี่เหลี่ยม แบบเมืองเชียงใหม่ เชียงแสน เวียงแก่นนี้อาจเป็นเมืองเก่า การที่เวียงนี้ร้างไปสันนิษฐานว่าเป็นเพราะน้ำแม่กวังเปลี่ยนเส้นทางทำให้ขาดแคลนน้ำใช้ในการบริโภค และการเพาะปลูก ในสภาพปัจจุบันนี้บริเวณคิงกล่าวมีการเพาะปลูก โดยอาศัยน้ำจากการชลประทาน แต่ชาวบ้านเล่าว่าสมัยก่อนนั้นไม่ค่อยมีคนมาทำการเพาะปลูกเป็น "นาโหล่น"²

สำหรับวัดศรีมุงเมืองหรือวัดบูรณ ตามตำนานว่าสร้างขึ้นเป็นวัดใหญ่ ถึงกับพระเจ้าสามฝั่งแกนมอบกัลปนา ความสำเร็จจากวัดอื่น ๆ ไปขึ้นกับวัดศรีมุงเมืองทั้งหมด จึงสันนิษฐานว่าบริเวณที่ตั้งของวัดนี้ควรต้องเป็นชุมชนขนาดใหญ่พอสมควร จึงจะสามารถรองรับเศรษฐกิจของวัดได้ อย่างไรก็ตามตำนานพงศาวดารไม่ใคร่ระบุให้ชัดเจนลงไปว่าเป็นชุมชนของชาวไทลื้อหรือไทยวน อาจเป็นชุมชนของชาวไทลื้อก็ได้ เพราะอาณาจักรล้านนานั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับดินแดนสิบสองปันนา จะเห็นได้ว่าพระราชมารดาของพระยามังราย คือ นางเทพคำชายหรือเทพคำชายนั้นเป็นพระธิดาของท้าวรุ่งแกนชาย เจ้าเมืองเชียงรุ่ง ข้อมูลจากพงศาวดารที่สนับสนุนข้อสันนิษฐานนี้ก็คือ การที่พระเจ้าแสนเมืองมาเสด็จประพาสดินแดนสิบสองปันนา

¹ เป็นเมืองที่พระเจ้าติโลกราชสมัยยังเป็นท้าวลก ถูกส่งไปปกครองพระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก, หน้า 322.

² คือนาที่น้ำน้อย ไม่ค่อยพอเพียงในการเพาะปลูก อาจเป็นที่นาที่อยู่บนที่สูงซึ่งน้ำขึ้นไม่ถึง

เสาหลักบ้านที่ระบูนั้งบ้าน
ของหมู่บ้านเมืองลาว ว่าเป็น
วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 1932

ต้นไม้สระหรี (ศรี) ต้นโพธิ์ใหญ่ในหมู่บ้าน
นำมาเป็นชื่อวัดศรีมุงเมือง

แล้วเสด็จกลับมาถึงพันทนาฝั่งแควในปี พ.ศ. 1932 อันเป็นปี "คั้งบ้าน" ของบ้านเมืองดวง
พอลี้ คั้งนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะมีชาวไทลื้อตามเสด็จกลับมาด้วย เมื่อถึงพันทนาฝั่งแควจึงได้ตั้ง
ถิ่นฐานอยู่

¹⁹²⁸ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับดินแดนสิบสองปันนาในรัชสมัยของ
พระเจ้าสามฝั่งแควและพระเจ้ากัโศกราชนั้น แสดงให้เห็นโอกาสที่จะมีการตั้งชุมชนไทลื้อขึ้น
ในดินแดนล้านนา โดยที่ชาวไทลื้ออาจหนีภัยสงครามหรือถูกกวาดต้อนมาก็เป็นได้

¹⁹²⁸ สำหรับข้อสันนิษฐานของนักวิชาการบางท่านที่ว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อใน
บ้านเมืองดวงนี้เป็นผลจากนโยบาย "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" นั้นก็มีโอกาสเป็นจริงได้
ถ้าพิจารณาในข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ว่า ปลายพุทธศตวรรษที่ 23 นั้น สถาปนาเมืองของล้านนา
"...เป็นกระจุกกระจวน บ้านห่างนาห่าง บ้านนอกเมืองรก ไบ่ทางไต่ก็กลัวเสือ ไปทางเหนื่อ
ก็กลัวช้าง..."¹ บ้านเมืองดวงคงตกอยู่ในสภาพเดียวกัน เมื่อบ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว
ชาวบ้านจึงหวนกลับมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เดิม ส่วนชาวไทลื้อที่ถูกกวาดต้อนมาใหม่ในช่วง ปี พ.ศ.
2347 โดยพระยาอุปราชธรรมลังกา ก็คงพอใจที่จะอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับตนเอง
จึงเป็นการเพิ่มจำนวนชาวไทลื้อที่บ้านเมืองดวงขึ้นมาอีก

¹ สงวน ไชยสิทธิ์, ประชุมตำนานล้านนาไทย, หน้า 434.